

НАУКОВІ ДИСПУТИ ЩОДО СУТНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ КІБЕРПОЛІЦІЇ У ПРОЦЕСІ ДОКАЗУВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

SCIENTIFIC DISPUTES REGARDING THE ESSENCE OF INTERACTION BETWEEN PRE-JUDICIAL INVESTIGATION BODIES AND CYBERPOLICE OPERATIONAL UNITS IN THE PROCESS OF EVIDENCE IN THE INVESTIGATION OF CRIMES IN THE SPHERE OF INTELLECTUAL PROPERTY

Чаплинський К.О., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри криміналістики та дмедичної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Єфімов М.М., д.ю.н., професор,
доцент кафедри криміналістики та дмедичної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті опрацьовано сутність взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів кіберполіції у процесі доказування при розслідуванні злочинів у сфері інтелектуальної власності. Визначено, що розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності потребує злагодженого процесу доказування, адже злочинці у більшості своїй мають високий інтелектуальний рівень та використовують сучасні засоби вчинення протиправних діянь. З огляду на зазначене досить важливим вбачається формування правильної та організованої взаємодії працівників різних правоохоронних органів.

Зауважено, що ефективність будь-якої діяльності залежить від якості виконання відповідних заходів. Сформульовано визначення взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів кіберполіції як заснованої на нормативно-правових актах, а також узгодженої за метою та умовами, діяльності незалежних один від одного в адміністративному відношенні окремих підрозділів, яка відображається в максимально ефективному поєднанні властивих їм методів та засобів, що спрямовані на попередження і розслідування протиправних діянь під єдиним управлінням уповноваженої особи.

Акцентовано на тому, що спільність мети та завдань оперативних працівників та уповноваженої особи є важливим аспектом взаємодії. Оскільки тільки при об'єднанні зусиль органи досудового розслідування та оперативні підрозділи Кіберполіції зможуть ефективно реалізувати власні завдання.

З'ясовано, що Департамент кіберполіції Національної поліції України є міжрегіональним територіальним органом Національної поліції України, який входить до структури кримінальної поліції Національної поліції та відповідно до законодавства України забезпечує реалізацію державної політики у сфері боротьби з кіберзлочинністю, організовує та здійснює відповідно до законодавства оперативно-розшукову діяльність. Встановлено, що наявним є прямиий обов'язок оперативних підрозділів кіберполіції допомагати органам досудового розслідування у процесі доказування при розслідуванні кримінальних правопорушень загалом, так і злочинів у сфері інтелектуальної власності зокрема. Наголошено на тому, що взаємодія зазначених структур надає можливість максимально швидко й ефективно здійснювати кримінальне провадження.

Ключові слова: взаємодія, доказування, докази, кримінальне провадження, оперативний підрозділ, кіберполіція, органи досудового розслідування, слідчі (розшукові) дії, зловживання, службова особа, інтелектуальна власність.

The article elaborates the essence of the interaction of pre-trial investigation bodies and operative divisions of the cyber police in the process of proving during the investigation of crimes in the sphere of intellectual property. It was determined that the investigation of crimes in the field of intellectual property requires a coordinated process of proof, because the majority of criminals have a high intellectual level and use modern means of committing illegal acts. In view of the above, the formation of correct and organized interaction of employees of various law enforcement agencies is considered quite important.

It was noted that the effectiveness of any activity depends on the quality of the implementation of the relevant measures. The definition of the interaction of pre-trial investigation bodies and operational units of the cyberpolice is formulated as based on regulatory and legal acts, as well as agreed on the purpose and conditions, the activities of individual units independent from each other in the administrative relation, which is reflected in the most effective combination of methods and means inherent to them, which aimed at the prevention and investigation of illegal acts under the sole management of an authorized person.

Emphasis is placed on the fact that the common goal and tasks of operatives and the authorized person is an important aspect of interaction. Because only by joining efforts, pre-trial investigation bodies and operative units of the Cyberpolice will be able to effectively implement their tasks.

It was found that the Cyberpolice Department of the National Police of Ukraine is an interregional territorial body of the National Police of Ukraine, which is part of the criminal police structure of the National Police and, in accordance with the legislation of Ukraine, ensures the implementation of state policy in the field of combating cybercrime, organizes and carries out, in accordance with the legislation, operational and investigative activity. It has been established that there is a direct duty of the operational units of the cyber police to assist pre-trial investigation bodies in the process of proving when investigating criminal offenses in general, as well as crimes in the field of intellectual property in particular. It was emphasized that the interaction of the mentioned structures provides an opportunity to conduct criminal proceedings as quickly and efficiently as possible.

Key words: interaction, proof, evidence, criminal proceedings, operational unit, cyberpolice, pre-trial investigation bodies, investigative (search) actions, abuse, official, intellectual property.

Вступ. Розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності потребує злагодженого процесу доказування, адже злочинці у більшості своїй мають високий інтелектуальний рівень та використовують сучасні засоби вчинення протиправних діянь. З огляду на зазначене досить важливим вбачається формування правильної та організованої взаємодії працівників різних правоохоронних органів.

Питання взаємодії як в загальному розрізі, так і в методиці розслідування окремих видів кримінальних правопорушень опрацьовували ряд науковців. Зокрема, серед них слід виділити наступних: Ю. П. Аленін, Л. І. Аркуша, Р. І. Благута, В. І. Галаган, О. В. Грибовський, В. В. Дараган, В. Г. Дрозд, А. Я. Дубинський, О. М. Дуфенюк, В. А. Журавель, В. А. Колесник, І. В. Кубарев, Є. Д. Лук'яничков,

М. В. Лошицький, А. О. Ляш, В. М. Малюга, М. М. Марков, О. В. Одерій, М. А. Погорецький, Є. В. Пряхін, О. С. Саїнчин, Р. Л. Степанюк, В. В. Топчій, С. С. Чернявський, Ю. М. Черноус, В. В. Шендрік, В. Ю. Шепітько, Ю. І. Шостак, М. Є. Шумило, В. В. Юсупова, О. О. Юхно та інші. Але в їх роботах не було здійснено аналіз визначеної нами проблематики.

Тому *метою наукової статті* є вивчення сутності взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів кіберполіції у процесі доказування при розслідуванні злочинів у сфері інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Ефективність будь-якої діяльності залежить від якості виконання відповідних заходів. Розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності не є виключенням, адже під час цього процесу можуть бути залучені як співробітники підрозділів правоохоронних органів, так і працівники державних, приватних і громадських підприємств, установ та організацій. Крім того, в досліджуваній категорії кримінальних проваджень обов'язковим є залучення до процесу розслідування й працівників оперативних підрозділів Департаменту Кіберполіції. Взаємодія зазначених структур надає можливість максимально швидко й ефективно здійснювати кримінальне провадження [3, с. 139–140].

Враховуючи зазначене, ми підтримуємо позицію вчених-криміналістів (Р. І. Благута, О. М. Духенюк, Є. В. Пряхін), які однією з важливих умов досягнення успіху в розслідуванні протиправних діянь визначають взаємодію органів, які беруть участь у цій діяльності. У протидії злочинності, як доречно наголошують вказані автори, правоохоронні органи становлять єдину систему та здійснюють свої функції відповідно до Конституції України й інших законів. Водночас правоохоронна система характеризується тим, що до її складу входять управлінські структури різної відомчої підпорядкованості. Спільність мети, завдань, принципів і характеру діяльності пов'язують їх у цілісну систему. Це стосується й органів і посадових осіб, які реалізують свої повноваження під час досудового розслідування, проблема взаємодії яких є нині актуальною, оскільки безпосередньо пов'язана із посиленням ефективності боротьби зі злочинністю [5, с. 556].

Вважаємо в цьому розрізі важливою позицію М. М. Маркова, який вказує на те, що належна організація взаємодії слідчого з оперативними підрозділами у кримінальному провадженні є одним з напрямів підвищення ефективності виконання завдань із захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод і законних інтересів учасників такого провадження, швидкого, повного та неупередженого розслідування та судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений [10, с. 106].

Формулюючи власне визначення взаємодії, А. Я. Дубинський і Ю. І. Шостак визначають її як засновану на законі погоджену за метою, місцем і часом діяльність незалежних один від одного в адміністративному відношенні органів, що виражається в найбільш доцільному сполученні властивих цим органам засобів і методів, спрямована при організуючій ролі слідчого на попередження, припинення, розкриття та всебічне, повне й об'єктивне розслідування злочинів, вчинення яких віднесено до компетенції слідчого [2, с. 5–7].

Ми також підтримуємо думку М. Є. Шумила з приводу того, що на початку розслідування протиправних діянь виникає потреба у активному проведенні розшукових і процесуальних дій для найшвидшого заволодіння даними про сліди вчиненого злочину та встановлення причетності до його вчинення конкретної особи. Автор наголошує, що необхідність розшукової діяльності обумовлюється також протидією з боку зацікавлених осіб.

Дослідник доречно вказує на те, що процесуальний закон покладає обов'язок у кожному випадку виявлення ознак злочину вжити всіх передбачених законом заходів до встановлення події протиправного діяння, осіб, винних у вчиненні кримінального правопорушення, та до їх покарання. Як висновок, науковець зазначає, що «...виконати даний припис – вимогу закону можливо лише в органічній взаємодії розшукових і процесуальних дій. Розшукова діяльність тісно пов'язана зі слідчими діями. Як правило, фактичні підстави обшуків, виїмок, оглядів, затримання формуються в межах розшукової діяльності. Необхідність домінуючої переваги розшукової діяльності на початковому етапі розслідування пояснюється і тим, що особа, яка вчинила злочин, має переваги перед суспільством, у тому числі перед органами кримінального переслідування» [14, с. 272–273].

Зі свого боку, В. М. Малюга говорить про те, що у сучасній юридичній науці під взаємодією слідчого з оперативними підрозділами й іншими суб'єктами у кримінальному провадженні розуміється передбачене в законі, відомчих нормативних актах або ж рекомендоване криміналістичною наукою сумісне функціонування зовнішньо (юридично, організаційно, професійно) не підпорядкованих суб'єктів взаємодії з притаманною їм комунікативно-діяльнісною чи/та специфічно-професійною компетенцією, спеціалізацією, що спрямовується й узгоджується слідчим (прокурором – процесуальним керівником) за часом, місцем, формами, а також засобами та методами реалізації для вирішення конкретних завдань, обумовлених характером слідчої ситуації, з метою забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування злочинів і їх запобігання [9, с. 9].

Доречно у розрізі зазначеного навести твердження В. А. Колесника з приводу особливостей взаємодії оперативних і слідчих підрозділів. Так, автор наголошує, що взаємодія має організаційні та кримінально-процесуальні аспекти, і якщо в окремих випадках можуть здійснюватися узгоджені дії під час участі оперативних співробітників в проведенні окремих слідчих дій, і це буде спільною діяльністю слідчого й оперативного працівника, то участь слідчого у проведенні оперативних заходів виключена. Але якщо такі оперативні заходи будуть здійснюватися з метою виконання узгоджених завдань у поєднанні з процесуальними діями, то попри відсутність спільності дій оперативного працівника та слідчого питання взаємодії матимуть місце. Тому у взаємодії оперативних і слідчих діяльності треба акцентувати увагу не на спільності, а на узгодженості дій слідчих та оперативних підрозділів, якщо такими діями розв'язується виконання спільних чи взаємовигідних завдань. Проте за певних обставин взаємодія матиме прояв саме у спільних діях і лише в межах повноважень, наданих слідчому й оперативному співробітнику [4, с. 121].

А вже І. В. Кубарев акцентує увагу на тому, що правильне поєднання й ефективне використання повноважень, наданих слідчим прийнятим у 2012 році КПК, становить швидше проміжну мету взаємодії, умову результативності, ніж її сутність. Автор зазначає, що визначати ж будь-яку діяльність тільки через її проміжний результат є недостатньо обґрунтованим. Тому дослідник вказує, що у таких визначеннях залишається нерозкритим механізм взаємодії, оскільки не зрозуміло, як, за рахунок чого досягається правильне поєднання й ефективне використання методів і форм діяльності різних суб'єктів [6, с. 183]. У розрізі цього твердження вважаємо за необхідне назвати умови взаємодії, серед яких О. С. Саїнчин називає наступні:

- найсуворіше дотримання законності;
- плановість;
- швидкість, активність і широке застосування науково-технічних засобів у ході розслідування;
- обов'язкове залучення громадськості;

- правильне ставлення до оцінки доказів;
- знання кожним учасником взаємодії повноважень і форм діяльності органів слідства та дізнання;
- точне розмежування компетенції учасників взаємодії;
- врахування провідної ролі слідчого у процесі взаємодії;
- нерозголошення даних досудового слідства, а також засобів і методів, застосовуваних в ОРД,
- відносна самостійність органу дізнання у виборі засобів і методів, використовуваних для здійснення ОРЗ [12, с. 267].

У цілому, ми підтримуємо позицію А. О. Ляша, який говорить про те, що сутність взаємодії слідчого й оперативного працівника полягає в наступному: «а) активна цілеспрямована діяльність суб'єктів – слідчих і працівників оперативних підрозділів, до якої можуть залучатися негласні співробітники, представники громадськості, фахівці різних галузей знань тощо; б) кожен суб'єкт цієї діяльності вживає конкретних заходів (слідчі дії, оперативно-розшукові заходи) у межах, встановлених законом повноважень; в) це узгоджені за місцем, часом і метою спільні дії двох чи більше суб'єктів, спрямовані на впровадження одержаних результатів оперативно-розшукових заходів, відомостей у кримінальне судочинство; г) у спільних планах необхідно передбачати комплекс оперативно-розшукових та інших заходів і слідчих дій у такому порядку, щоб їх проведення було несподіване для осіб, дії яких перевіряються, їхніх співучасників і мало якнайбільший ефект у закріпленні процесуальним шляхом обставин, що підлягають доказуванню; д) у процесі проведення конкретних оперативно-розшукових заходів і слідчих дій потрібно суворо дотримуватися вимог Конституції України, чинного законодавства, принципів оперативно-розшукового законодавства та кримінального судочинства шляхом провадження відповідних слідчих дій і процесуальних рішень» [8, с. 126].

Досить лаконічним і точним з огляду на зазначене ми вважаємо визначення В. В. Топчія, який взаємодію слідчого й оперативного підрозділу сформулював як засновану на законах і відомчих нормативних актах їх спільну узгоджену (за метою, характером, місцем і часом) діяльність, спрямовану на вирішення завдань кримінального судочинства, за керівної й організаційної ролі слідчого та чіткого розмежування компетенції [13, с. 146].

Отже, нами було сформульовано авторське визначення взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів кіберполіції як заснованої на нормативно-правових актах, а також узгодженої за метою та умовами, діяльності незалежних один від одного в адміністративному відношенні окремих підрозділів, яка відображається в максимально ефективному поєднанні властивих їм методів та засобів, що спрямовані на попередження і розслідування протиправних діянь під єдиним управлінням уповноваженої особи.

Підставами взаємодії оперативних і слідчих підрозділів О. В. Грибовський визначає наступні: «...однакова юридична сила процесуальних актів оперативних підрозділів і слідчого; необхідність використання можливостей оперативного підрозділу та слідчого (слідчий має право провадити слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії (ст. 40 КПК України), оперативний підрозділ може здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні виключно за письмовим дорученням слідчого, прокурора (ст. 41 КПК України)» [1, с. 247]. В розрізі зазначеного, слід акцентувати увагу на тому, що спільність мети та завдань оперативних працівників та уповноваженої особи є важливим аспектом взаємодії. Оскільки тільки при об'єднанні зусиль органи досудового розслідування та оперативні підрозділи Кіберполіції зуміють ефективно реалізувати власні завдання.

Ми погоджуємося з позицією М. В. Лошицького, який виокремлює наступні критерії взаємодії правоохоронних

органів і громадських формувань: «...за характером підстав для взаємодії (за підставами виникнення) можна виокремити взаємодію: регламентовану, за вказівкою одного із керівників суб'єктів взаємодії, ініціативну; за способом вирішення спільних завдань: самостійну (автономну), сумісну; за просторовими характеристиками: близько розташовану, віддалену; за характером зв'язків суб'єктів взаємодії: безпосередню, опосередковану; за характером умов взаємодії (за станом середовища функціонування): звичайну, екстремальну; за особливостями «технології»: послідовну, паралельну; за кількістю суб'єктів взаємодії: двохсуб'єктну, багатосуб'єктну (змішану); за етапами безпосередньої діяльності: попередню, основну, завершальну; за сферами, напрямками діяльності: у сфері управлінської діяльності, у сфері охорони громадського порядку, профілактичної діяльності, у сфері адміністративної діяльності міліції, у сфері оперативно-розшукової діяльності, у сфері охорони власності тощо; за формами діяльності (стосовно етапів і стадій управлінського циклу): під час аналізу інформації, підготовки управлінського рішення, у ході реалізації управлінського рішення, контролю тощо; за спрямованістю функціонування взаємодіючих суб'єктів: позитивну, негативну; за ступенем однорідності функцій взаємодіючих суб'єктів: взаємодію суб'єктів, що виконують однорідні функції, взаємодію суб'єктів, що виконують різні функції» [7, с. 168].

Стосовно значення діяльності оперативних підрозділів кіберполіції у процесі доказування при розслідуванні злочинів у сфері інтелектуальної власності зазначимо наступне. Загалом, Департамент кіберполіції Національної поліції України є міжрегіональним територіальним органом Національної поліції України, який входить до структури кримінальної поліції Національної поліції та відповідно до законодавства України забезпечує реалізацію державної політики у сфері боротьби з кіберзлочинністю, організовує та здійснює відповідно до законодавства оперативно-розшукову діяльність [11].

Серед основних завдань Департаменту кіберполіції Національної поліції України виокремлено два, зокрема, перше – це участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо попередження та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, вчинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Друге сформульовано наступним чином: сприяння у порядку, передбаченому чинним законодавством, іншим підрозділам Національної поліції у попередженні, виявленні та припиненні кримінальних правопорушень [11]. Як бачимо, наявний прямиї обов'язок допомагати органам досудового розслідування у процесі доказування при розслідуванні кримінальних правопорушень загалом, так і злочинів у сфері інтелектуальної власності зокрема.

Висновки. Підводячи підсумок, зазначимо, що ефективність будь-якої діяльності залежить від якості виконання відповідних заходів. Сформульовано визначення взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів кіберполіції як заснованої на нормативно-правових актах, а також узгодженої за метою та умовами, діяльності незалежних один від одного в адміністративному відношенні окремих підрозділів, яка відображається в максимально ефективному поєднанні властивих їм методів та засобів, що спрямовані на попередження і розслідування протиправних діянь під єдиним управлінням уповноваженої особи. Вказано, що наявним є прямиї обов'язок оперативних підрозділів кіберполіції допомагати органам досудового розслідування у процесі доказування при розслідуванні кримінальних правопорушень загалом, так і злочинів у сфері інтелектуальної власності зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грибовський О. В. Взаємодія оперативних і слідчих підрозділів під час виявлення, припинення та розслідування неправомірної вигоди. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 246–254.
2. Дубинский А. Я., Шостак Ю. І. Організація і діяльність слідчо-оперативної групи. Київ : КВШ МВС СРСР, 1981. 49 с.
3. Єфімов М. М. Методика розслідування кримінальних правопорушень проти моральності: наукові та праксеологічні основи : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 392 с.
4. Колесник В. А. Криміналістична тактика в забезпеченні діяльності оперативних та слідчих підрозділів СБ України з виявлення й розкриття злочинів : монографія. Київ : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2011. Ч. 2. 378 с.
5. Криміналістика : підручник / Р. І. Благута, О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. 3-тє вид., переробл. та допов. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 948 с.
6. Кубарев І. В. Поняття взаємодії слідчого та оперативних підрозділів при розслідуванні злочинів. *Наук. вісн. Дніпропетров. держ. ун-ту внутр. справ*. 2010. № 2. С. 181–185.
7. Лошицький М. В. Удосконалення охорони громадського порядку в сучасних умовах. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. К., 2009. № 4. С. 165–171.
8. Ляш А. О. Проблеми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ у сучасних умовах. *Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю* : матеріали наук.-практ. конф. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2000. С. 123–127.
9. Малюга В. М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами в системі методики розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 / Львів, 2016. 289 с.
10. Марков М. М. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Актуальні питання організації та розвитку наукової, науково-технічної й науково-педагогічної діяльності в Україні* : збірник тез за матеріалами Всеукр. наук.-практ. інтер.-конф. (м. Київ, 30 серп. 2016 р.). К. : ДНДІ МВС України, 2016. С. 106–108.
11. Офіційний сайт Департаменту кіберполіції Національної поліції України. URL : <https://web.archive.org/web/20190515155710/https://cyberpolice.gov.ua/contacts/> (дата звернення – 12.04.2023).
12. Саїнчин О. С. Криміналістичні умови розкриття умисних вбивств. *Правова держава*. Одеса : ОНУ, 2008. № 10. С. 267–273.
13. Топчий В. В. Взаємодія органів досудового слідства з оперативними підрозділами у розкритті та розслідуванні злочинів. *Взаємодія оперативних підрозділів з іншими суб'єктами протидії злочинам* : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 12 грудня 2012 р.). К. : ФОП Кандиба, 2012. С. 49–53.
14. Шумило М. Є. Основні напрями реформування досудового провадження в новому КПК України. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення* : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару. Вип. 2. Харків : Оберіг, 2010. С. 269–276.